

Jacobus Brunsting tewerkgesteld in Duitsland in WO II

Jacobus Brunsting werd in de Tweede Wereldoorlog in het kader van de Arbeitseinsatz naar Rostock gestuurd, een plaats aan de Ootszee.

Hij liet er niets over los, slechts een paar foto's en documenten herinneren nog aan deze tijd. Toch is het mogelijk om deze twee jaar in Duitsland deels te reconstrueren. We waren zelf inmiddels al twee keer in Warnemünde en Rostock geweest maar daar was weinig terug te vinden. Toen ik echter in de zomer van 2024 in de buurt van Zittau (Ostritz) in contact kwam met Max Klaus, ging "het balletje rollen". Zijn vader had een boek geschreven over zijn leven als soldaat en krijgsgevangene in Rusland en zijn tijd leven in het DDR-tijdperk : *Der lange mühsame Weg Ostritz Lausitz* - Gerhard Klaus (1995).

Toen pas realiseerde ik mij, dat ik eigenlijk maar heel weinig wist over de periode dat mijn vader ongewild in Duitsland verbleef.

Ik moest natuurlijk ergens beginnen, want zelf had ik maar weinig gegevens. Daarom zocht ik contact met Zwaantje Berghuis in Beilen, dochter van Willem Berghuis, een bekende persoon in Beilen. Jacobus en Willem waren vanaf de lagere school in Beilen goede bekenden van elkaar en zochten elkaar na de oorlog ook wel op, vrienden dus. Maar Zwaantje bleek nog minder te weten en in haar bezit te hebben dan ik: ook Willem wilde er niet over praten. Maar ze had wel een heel dierbaar en waardevol voorwerp in haar bezit dat herinnerde aan die donkere periode (zie hieronder) in Duitsland. Een soort van fotolijstje met hart-vormpjes gemaakt van aluminium met potnageltjes - restafval uit de vliegtuigfabriek waar ze werkten en voorzien van inscripties en foto's. Foto's die ze waarschijnlijk toegestuurd hadden gekregen uit Nederland of meegenomen hadden. Heel bijzonder, want ik had het nog nooit gezien, alleen de foto in het midden kende ik.

Inscriptie: Kerstmis 1944. Op de foto links: Fenny Deen, ?, Marij Popping. Midden: Willem Berghuis en Jacobus Brunsting en rechts (op paard) Aaltje Brunsting en Fenny Deen.

Inscriptie achterkant: Ten aandenken vriendschap en de initialen W.C.B en J.B.

Dit was het begin van de zoektocht. Een oproep op Facebook naar de familie van Piet Feiken in Smilde leverde al na een half uur heel wat reacties op en voordat ik het wist kwam "de trein op stoom". Na een afspraak in Sleen bij de dochter van Piet Feiken, Geeske Houkes-Feiken, bleek

dat juist Piet Feiken wel heel veel over de oorlog verteld had en ook het een en ander had na gelaten. Zijn verhalen zijn dan ook heel bijzonder en lezenswaardig. Nu bleek zelfs dat de echtgenote van Cees ten Cate ook uit Smilde (samen met Willem Berghuis, Jacobus Brunsting en Piet Feiken, ook één van de mannen die in Warnemünde moesten werken) nog leefde en in Biddinghuizen woonde! Dus hebben we een afspraak met haar gemaakt en gingen we samen (Geeske en Zwaantje) naar Biddinghuizen. Hier hebben we ook nog veel informatie gekregen en hebben we het gesprek vastgelegd.

Ook de dochter van Geeske, Annemarie, bleek niet alleen als familielid maar ook als historica zeer geïnteresseerd in deze zoektocht naar informatie, inmiddels is er zelfs al een website in de lucht : <https://drentsedwangarbeidersinduitsland.nl/>

Hier verzamelen we namen en verhalen van jongens die in de Tweede Wereldoorlog moesten werken in Duitsland. Veel tewerkgestelden hebben hun familie later weinig verteld over deze periode in hun leven. Enkelen vertelden juist veel. Op basis van hun verhalen kunnen nabestaanden van de “zwijgende vaders” een idee krijgen van hoe het voor hun familielid kan zijn geweest.

Het verhaal van Jacobus Brunsting

Jacobus Brunsting werd op 29 februari 1924 geboren in het Drentse gehucht Brunsting, vlakbij Beilen, op de boerderij van Albert Brunsting Sr. (Brunsting, 1898) en Jantje Prakken (Beilen, 1899). Jacobus was de middelste van drie kinderen. Hij had een oudere zus Aaltje (1920) en een jongere zus Hilligje (1930).

Jacobus met zijn oudste zus Aaltje in Brunsting.

Jacobus was voorbestemd om de boerderij van zijn ouders over te nemen. Na de lagere school in Beilen bezocht Jacobus de Landbouw-winterschool in Dwingeloo. In de zomer moest hij op de boerderij werken en in de winter, als er minder werk op de boerderij was, naar school. Dat zal rond 1936-1937 geweest zijn.

Op de foto Jacobus rechts van de leraar op de Landbouw-winterschool in Dwingeloo omstreeks 1936 of 1937.

Het waren de crisisjaren, dus veel mogelijkheden tot ontplooiing waren er niet. Daarom lag werken op het boerenbedrijf voor de hand. De oorlogsdreiging nam ondertussen toe en in mei 1940 werd Nederland bezet, zo trokken ook in Beilen de Duitsers binnen. De eerste Duitsers die ze in Beilen zagen waren twee mannen in uniform op een fiets met daarop gemonteerd een machine geweer: verkenner. Met verbazing zal wat volgde voorbij getrokken zijn, ongewis van alles wat komen zou. In Brunsting zal het allemaal nog wel een tijdje rustig gebleven zijn, maar ook hier merkten ze al vrij snel dat er een andere wind ging waaien. Gelukkig was er altijd voldoende voedsel op het platteland.

Aan het werk op het land in Brunsting, links Jacobus Brunsting en in de achtergrond Albert Brunsting. Sr. Waarschijnlijk aan het gras maaien, als je goed kijkt zie je dat mijn vader op een maaibalk leunt.

De Duitsers hadden vervangers nodig voor de Duitse mannen die als soldaat naar het front moesten. Daarom gingen ze mannen in de bezette gebieden dwingen om in Duitsland te gaan werken en de opengevallen plaatsen op te vullen - vooral in de oorlogsindustrie maar ook in de landbouw.

Voor de oorlog werden er trouwens al werkeloze Nederlandse mannen naar Duitsland gestuurd door de Nederlandse arbeidsbureaus, vooral naar het grensgebied. Vrijwillig? Nou nee, de werkloze had de keuze: werken in Duitsland of geen uitkering ontvangen.

Bericht op de voorpagina van het Drentsch Dagblad van 29 mei 1943: alle mannen geboren in 1924 moesten zich melden voor de arbeidsinzet.

(1) Werkgevers mogen mannelijke werknemers met inbegrip van leerlingen, volontairs met of zonder toelage en thuiswerkers, die in 1924 geboren zijn, niet in dienst hebben, tenzij deze in het bezit van een bewijs van een gewestelijk arbeidsbureau zijn, waaruit blijkt, dat de houder voor den arbeidsinzet behoorlijk geregistreerd en met toestemming van het gewestelijk arbeidsbureau in dienst is.

De meeste mannen wilden niet in Duitsland werken, maar onder de Arbeitseinsatz uitkomen was niet gemakkelijk. Alle jongemannen die in 1924 waren geboren mochten geen werk -en dus geen inkomsten – in Nederland hebben. Uit het Drentsch Dagblad van 13 juli 1943.

Direct nadat Nederland was bezet, werden eerst de Nederlandse krijgsgevangenen en oud-militairen naar Duitsland gestuurd om daar te gaan werken. Dat was de eerste fase van de Arbeitseinsatz in Nederland. Maar er waren veel meer arbeiders nodig om de oorlogsindustrie draaiende te houden. Op enig moment werden daarom zogenaamde jaarklassen opgeroepen. Eerst de jongens geboren in 1920, enz. In juni was 1924 aan de beurt, het geboortjaar van Jacobus. In het voorjaar van 1943 kreeg hij een oproep van het Arbeidsbureau in Meppel. Op 15 juni 1943 werd hij medisch geschikt geacht voor het werk in Duitsland. 'Voor beperkte tijd', al snel zou blijken dat beperkt een zeer rekbaar begrip was.

Oproep van het Arbeidsbureau in Meppel voor Jacobus Brunsting.

Op 18 juni moest hij zich melden op het station in Beilen of Assen.

The document is a call-up form from the Gewestelijk Arbeidsbureau Meppel, dated 15 June 1943. It is addressed to Jacobus Brunsting, born on 29-2-1924. The form includes fields for name, birth date, and address, and contains official text regarding the 'Arbeitseinsatz' (labor deployment) and medical suitability for work in Germany. It is signed by the director of the bureau and the German labor office in Meppel.

Wat kon je doen? Was je onmisbaar op het boerenbedrijf, of onderduiken misschien, of toch maar gaan? Als je ging onderduiken liep je ook het risico dat andere familieleden van jou de dupe zouden worden van de aangekondigde zware Duitse strafmaatregelen. En degene die jou onderdak zou kunnen verschaffen liep ook datzelfde risico, of erger.

Grote vraag blijft natuurlijk waarom Jacobus niet onmisbaar was gemeld op het bedrijf van zijn vader, waarom is dit niet gelukt? Wrang is dat Jacobus enige was, die vanuit Brunsting naar Duitsland werd gestuurd.

Tabel 26: Woonplaatsen van de tewerkgestelden.

plaatsen	aantal tewerkgestelden - abs.	aantal tewerkgestelden - %	betreft personen in 1946 - abs.	betreft personen in 1946 - %
Laaghalen, Laaghalerveen, Hooghalen en Halsebrug	5	5	219	11
Hijken/Ouwe	7	7	243	13
Bonning	1	1	34	2
Bellervart	1	1	75	4
Alting/Klascring	1	1	72	4
Eusing	8	8	56	3
Belen	47	46	520	28
Smalhoek	1	1	94	5
Liesing/Makkum	5	3	85	4
Hobbe	5	3	59	3
Spate	5	5	80	4
Wijmer	7	7	201	10
Dubbe	0	0	66	3
Tiendeveen	12	12	189	10
totaal	101	100	1915	100

In de manschappen- en voorlagen van het bekaasoer van het Arbeidsbureau in Belen werden ook getallen van tewerkgestelden genoemd. Het is mogelijk, dat er een aantal dubbelgetallen ook getallen van tewerkgestelden genoemd. Het is mogelijk, dat er een aantal dubbelgetallen ook getallen van tewerkgestelden genoemd. Het is mogelijk, dat er een aantal dubbelgetallen ook getallen van tewerkgestelden genoemd.

Tabel uit Deel II van het boek *Gemeente Beilen 1940-1945*

Albert Brunsting Sr. kreeg in één nacht grijs haar nadat zijn zoon als dwangarbeider naar Duitsland was vertrokken. (Volgens overlevering van Hillie Ruesink-Brunsting). Het heeft dus wel diepe indruk gemaakt in het gezin.

Paspoort Jacobus Brunsting gedateerd 31 juli 1941

In een interview met Gerrit Dekker (1924) uit Ekehaar in het blad van het Historisch Rolder Gezelschap kunnen we lezen:

“Toen de oorlog uitbrak maakte ik mij in het begin nog niet zoveel zorgen. Als boerenzoon had ik een verklaring dat ik niet naar Duitsland hoefde. Ik was onmisbaar op het bedrijf. Later bleek zo’n papiertje niets te betekenen en moest ik toch weg. Ik heb nooit overwogen om onder te duiken omdat ik er van overtuigd was dat ik geen gevaar zou lopen. Ons was verteld dat we in Duitsland vlak over de grens boerenwerk zouden doen en dat we elke 3 weken naar huis konden. Later bleek hoe we belazerd waren. Op 18 juni 1943 moest ik naar Duitsland, die datum vergeet ik nooit. Er zaten veel jonge jongens in de trein. Sommigen huilden en we werden voortdurend afgeblaft. Het was voor ons niet duidelijk waar we naar toe gingen en toen de reis steeds langer duurde, dachten we dat we naar Rusland gingen”

Zou het voor Jacobus ook zo geweest kunnen zijn? Misschien dat bovenstaande een verklaring is voor het feit dat hij niet onmisbaar werd verklaard.

Roelof Boer uit Hooghalen die ook naar Duitsland moest, kreeg vlak voordat hij op de trein wilde stappen, vrijstelling wegens onmisbaarheid. Jacobus stapte samen met o.a. Willem C. Berghuis, Willem Bakker, Piet Feiken, Cees ten Cate, Gerrit Dekker en andere Drentse jongens op de trein

Die ging via Nieuwe Schans, Weener en Hamburg. Het uiteindelijke doel was op dat moment echter nog niet bekend. Volgens Piet Feiken uit Smilde was het een groep van ongeveer 150 Nederlandse mannen. De reis zou doorgaan naar Rostock in het oosten van Duitsland. De aard van de werkzaamheden was nog steeds niet bekend.

Uiteindelijk kwamen ze terecht in de badplaats Warnemünde bij Rostock aan de Oostzee. Ze werden tewerkgesteld in de vliegtuigfabriek van Arado (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Arado>) en ondergebracht in barakken.

De Arado vliegtuig-fabriek in Warnemünde bij Rostock aan de Oostzee.

Bestek met Arado logo.

Piet Feiken schrijft:

“s’avond om 8 uur stapten we in Groningen met een goed gevulde koffer op een speciale trein, samen met zo’n 150 lotgenoten passeerden we het Duitse grens station Weener, hier maakten ze voor het eerst kennis met de scheldende en tierende Duitsers. De volgende dag, dus waarschijnlijk op 19 juni, om 14 uur kwamen we aan op de plaats van bestemming: de vliegtuig fabriek Arado in Warnemünde. “Raus, raus, raus!” Klonk het en we werden te voet afgevoerd naar de barakken op het fabrieksterrein. De koffers werden nagebracht”.

Piet Feiken Smilde in januari 1942

Op een kaartje (uit het Drents Archief via Zwaantje Berghuis) dat Willem Berghuis op 23 juni 1943 aan de familie in Beilen schrijft is er blijkbaar nog geen vuiltje aan de lucht en lijkt het wel een vakantiereisje:

“We zijn zaterdagmiddag om 1 uur te Warnemünde aangekomen, dat is een mooi plaatsje aan de Oostzeehet gaat gezellig toe want we zitten hier met alle Beiler bij elkaar. Het eten is hier ook goed We hebben nog niet veel gedaan en hebben hier een leventje als een prins”

Jacobus Brunsting en Willem Berghuis in Warnemünde in 1944

Warnemünde was een prachtige badplaats. In het weekend hadden de jongens vrij en konden ze onder meer het dorp in of zwemmen in de Oostzee. De oorlog vorderde en de geallieerden bombardeerden steeds verder in het Duitse Rijk (nieuwe types vliegtuigen met steeds meer bereik). Op 29 juli volgde het eerste bombardement op de fabriek en moest iedereen halsoverkop de schuilkelder in.

Piet Feiken:

“Er werd gebeden, gevloekt, gezongen en gehuild. De bunker werd gelukkig niet geraakt maar verschillende hallen waren met de grond gelijk gemaakt, dit moest allemaal opgeruimd worden”

Gerrit Dekker:

“Met 20 man in een barak, werken in een vliegtuigfabriek was gevaarlijk natuurlijk, een doelwit voor de geallieerden. Altijd bang. Het ging ook al snel mis want op 29 jul werd de fabriek gebombardeerd. Het waren Amerikanen die over de Oostzee over kwamen vliegen. De fabriek werd kapot gegooid. Er kwamen zeven Nederlanders om, het was de eerste keer dat ik met de dood werd geconfronteerd”

Er zouden nog heel wat bombardementen volgen. Onder meer met de Pasen 1944. Er was toen zoveel verwoest, dat er vrijwel niet meer gewerkt kon worden. Een deel van mannen werd dan ook naar een andere plaats gestuurd, maar “de Beilers” bleven bij elkaar in Warnemünde.

Gerrit Dekker:

“We werkten de ene week van zeven uur 's ochtends tot negen uur 's avonds en de andere week de hele nacht. Zeven dagen per week. Door de oorlogsomstandigheden en omdat we zo ver van huis waren. Konden sommige jongens het emotioneel niet aan. Die hadden het erg moeilijk”

“Passierschein” van Jacobus Brunsting 15 oktober 1943, blijkbaar werd er in ploegen gewerkt bij de Arado fabriek. Lange werkdagen!

Een dwangarbeider in Warnemünde (Werken in Duitsland - Karel Volder) :

“In beknopte vorm vertel ik u, dat ik eind 1943 op transport ben gesteld naar Warnemünde bij Rostock om daar te werken in de vliegtuigenonderdelen-fabriek ‘Arado Werke’. Binnen 3 weken hadden we onze eerste zware bombardement. Vijf Nederlanders werden gedood. We verhuisden daarna naar een barakkenkamp drie kilometer verder van de fabriek met Polen, Fransen, Serviërs, Kroaten, Oekraïners en Russen”

Er zaten niet alleen Nederlanders, maar ook krijgsgevangenen (Polen en Fransen) en tewerkgestelden uit verschillende delen van Europa. Onder hen waren veel Russinnen. Verschillende Nederlanders hadden bij terugkomst in Nederland wel een foto op zak van een Russische “vriendin”. De behandeling van de krijgsgevangenen en niet-Europese dwangarbeiders was heel slecht.

Foto's van Russinnen die ook in de fabriek van Arado werkten als dwangarbeiders.

Jacobus heeft na de oorlog nog enige tijd geschreven met een Fransman uit Parijs die daar als krijgsgevangene was. Die brieven waren in het Frans kan ik mij herinneren, de communicatie zal dan ook moeizaam verlopen zijn en bloedde helaas dood. De brieven heb ik helaas niet terug kunnen vinden.

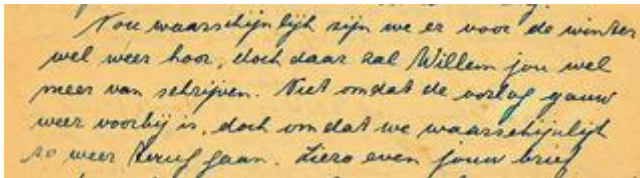
In de loop der tijd werd het voedsel steeds slechter en schaarser, ontluizing was ook regelmatig nodig. De medische verzorging stelde steeds minder voor en medicijnen en verbandartikelen raakten op.

Steeds meer Duitse arbeidskrachten moesten naar het front en werden vervangen door nieuwe zendingen tewerkgesteld uit de bezette gebieden. Langzamerhand werd het leven in Duitsland voor zowel de Duitsers zelf, als ook voor de buitenlandse arbeiders voortdurend minder en ging de conditie verder achteruit.

Mijn vader heeft nooit over zijn verblijf in Duitsland willen praten, dat was een gesloten boek. Misschien hadden we toch wat meer aan moeten dringen. Hij heeft nog wel een interview gedaan met een van zijn kleinkinderen die voor school een opstel moest schrijven, juist toen schijnt hij wèl veel verteld te hebben over zijn oorlogstijd in Duitsland. Helaas is dit werkstuk verdwenen. Door een gesprek dat we in oktober 2024 hadden met Tinie ten Cate in Biddinghuizen, de weduwe van Cees ten Cate, ook uit Smilde, kreeg ik echter weer heel wat aanvullende informatie over het verblijf van Jacobus in Duitsland en de terugkeer naar Nederland. Zo bleek dat mijn vader heel veel last had van heimwee, in twee brieven (uit het Drents Archief via Zwaantje Berghuis september en december 1943) aan vriendin Fenny Deen schrijft hij daar echter niet over. Wel schrijft hij dit op:

“Nou waarschijnlijk zijn we er voor de winter wel weer, niet omdat de oorlog zo gauw voorbij is, doch omdat we waarschijnlijk zo weer teruggaan”. Ik hoop dat de schrijverij binnenkort niet meer nodig is. We zullen dan proberen nog een gezellig winter van te maken”.

Welke winter? De brief is immers van december 1943.

*Ik zou waarschijnlijk zijn we er voor de winter
wel weer hoor, doch daar zal Willem jou wel
meer van schrijven. Niet omdat de oorlog gauw
weer voorbij is, doch omdat we waarschijnlijk
zo weer terug gaan. Heer even jouw brief*

Brief van Jacobus aan Fenny Deen December 1943 (Drents Archief)

Helaas zou het nog tot voorjaar 1945 duren voordat ze weer terug kwamen in Drenthe.

Ook schreef hij aan haar dat het eten van Arado wel te wensen overliet, maar dat ze wel lekker eten konden maken van de pakketten die ze van het thuisfront toegestuurd kregen.

“Ik ben blij dat je lekker gegeten hebt, doch dat doen wij ook wel eens hoor, niet van Arado, doch van de pakjes die jullie sturen.”

De brieven zijn oppervlakkig en niet negatief, want er werd censuur toegepast door de Duitsers. Maar deze brieven zijn dus wel aangekomen in Nederland.

Jacobus en Willem mochten ook naar de begrafenis van een jongen uit Drenthe die boven Willem Berghuis sliep en aan difterie gestorven was. Er moest om geloot worden, zes barakbewoners mochten naar de begrafenis in Warnemünde. Willem schreef naar huis:

“Donderdag jl. ben ik nog naar de begrafenis geweest van een jongen van onze kamer die aan difterie is gestorven onwillekeurig denk je aan je eigen als je zo iets overkwam”

Hiermede geven wij kennis van het overlijden van onzen onvergelyken Leven Zoon en Broeder
JAN SCHEPER,
in den leeftijd van 19 jaar
Zuidlaren, 19 Oct. 1943
Uit aller naam: Fam. A. Scheper Jzn.

Nieuwsblad v/h Noorden 21-10-1943

Heden overleed na een kortstondige ziekte onze beste vriend en kamer-genoot
JAN SCHEPER,
op den bloeienden leeftijd van 19 jaar.
14 October 1943.
Alle vrienden van kamer 4 Gemeenschapslager B II
Warnemünde
Mecklenburg.

In April 1945 kwamen de Russen steeds dichterbij Rostock vanuit het Oosten. Op 30 april werd er niet meer gewerkt op de Arado-fabriek, de Duitse commandant raadde de Nederlanders openlijk aan om er vandoor te gaan voordat de Russen zouden komen. Pieter en Cees sloten zich aan bij een aantal landgenoten (waren Jacobus en Willem Berghuis ook bij deze groep?) en met hen vluchtten ze in een nabijgelegen bos. In een half afgebouwde schuur vonden ze onderdak. De hele nacht werd er geschoten maar in de morgen werd het rustig. Toen ze de volgende morgen uit het bos kwamen waren de Russen er al. Ze werden aangehouden maar Piet Feiken kon wat Russische woorden spreken, geleerd van de Russische arbeidsters en zei vrolijk: “Dobri Octoi”. Ze konden verder zonder problemen. Spannende dagen waren het, op 4 mei ging het gerucht dat er op de avond van de volgende dag een schip zou vertrekken vanuit de haven van Rostock om onder andere Nederlanders naar huis te brengen.

Ze besloten er heen te lopen, tien kilometer, maar van het schip was op 4 mei geen spoor te bekennen. Zou dit de SS Cap Arcona geweest zijn die op 3 mei getorpedeerd werd in de Lübecker Bucht en zonk met 5000 doden als gevolg? <https://historiek.net/cap-arcona-scheepsramp-lubecker-bocht/78237/>

Op bevel van de Russen moesten de mannen rood-wit-blauwe vlaggetjes maken en die duidelijk herkenbaar opspelden.

Heiko Hagenus (Terug naar Assen: Een reis van 41 dagen door Duitsland) : *“Daarna naaide ik op mijn jasje onze rood-wit-blauwe driekleur om te laten zien dat ik geen Duitser was maar een Hollander. De Duitsers hadden allemaal een witte vlag of band om.”*

Na het drama met de boot gingen ze met een groep verder. Jacobus was doodziek (difterie) en ook heimwee speelde hem parten. Volgens Tini ten Cate gaf hij aan dat ze hem maar achter moeten laten om zo geen blok aan het been te zijn op de reis naar Nederland. Maar zijn vrienden lieten hem niet in de steek en namen hem mee op een wagen die ze van een Duitse boer in beslag hadden genomen en kochten ook nog een paard.

Op 9 mei werd hun paard en wagen in beslag genomen door Russen en werden ze ondergebracht in een kamp en daarna in een kazerne. Op 22 mei konden ze verder, zonder paard en wagen. Hun koffers hadden ze inmiddels verruild voor rugzakken, wel zo handig op deze voettocht richting Nederland. Zo bereikten ze te voet de zonegrens, de tijdelijke grens tussen de Russen en de Amerikanen. Ondertussen knapte de gezondheid en de kracht van Jacobus wonderwel op, waarschijnlijk door betere voeding, maar ook het idee dat “thuis” steeds dichterbij kwam.

Heiko Hagenus (Terug naar Assen: Een reis van 41 dagen door Duitsland) : *“Ik kreeg veel last van de rommel die ik bij me had. Ik gooide één koffer weg en stopte de spullen daaruit in de andere koffer en de rugzak. De schoenen maakte ik aan de rugzak vast”.*

Het wachten duurde enige dagen totdat er een ruil tussen Russen en Nederlanders tot stand gebracht kon worden en ze de rivier over konden steken. Amerikanen voerden Russinnen aan op legertrucks en de mannen aan de Oostkant van de rivier konden met dezelfde legervrachtwagens mee naar het Westen. Daarna lopend, per trein en auto (de infrastructuur in Duitsland was natuurlijk grotendeels vernield en gebombardeerd) bereikten ze Rijn.

Heiko Hagenus (Terug naar Assen: Een reis van 41 dagen door Duitsland) : *“Daarna wachtten we op het bevel dat we de Elbe over mochten. Dat gebeurde met een boot waar elke keer zeventhonderd mensen op konden. Na ongeveer drie uur wachten waren we aan de beurt en werden we met de boot overgezet naar de Amerikanen. Van blijdschap dat we nu bij de Amerikanen waren, rookte ik alle sigaretten achter elkaar op. Om twaalf uur sliepen de meesten nog niet, want we waren allemaal zo blij om bij de Russen weg te zijn. Dat valt met geen pen te beschrijven”.*

Hoe groot hun groep was die onderweg naar Nederland op pad was, is niet bekend, maar er zijn wel ontmoetingen met anderen geweest, zoals die met Roelof Hadders (ook uit Beilen) die in een concentratiekamp in Duitsland had gezeten. Zo schreef zijn zoon Koos Hadders:

“Op de terugreis is mijn vader door een wonderbaarlijke ontmoeting met Willem Berghuis gered. Berghuis heeft mijn vader letterlijk meegezeuld” (pag. 373 Deel III Gemeente Beilen 1940-1945).

Naar wat er zich die dagen allemaal heeft afgespeeld blijft het gissen. Waarschijnlijk voegden zich weer mensen toe aan de groep en anderen gingen juist weer een andere weg.

Via Eibergen kwamen de mannen Nederland binnen, werden medisch gekeurd, ontluisd en werd er gecontroleerd op een SS-tattoo onder de arm. SS'ers hadden namelijk hun bloedgroep onder hun arm getatoeëerd. Deze SS'ers werden direct gearresteerd. Ook hun Rijksmarken die ze bij zich hadden moesten ze inleveren. Via Heino en Zwolle konden ze verder met een militair konvooi naar Meppel. Daarna liftend en lopend verder. Via Ruinerwold. (Frappant detail is dat mijn vader dan voor de boerderij van de Familie Thijn op Dijkhuizen 119 in Ruinerwold is gelopen, zonder zich te realiseren dat hij hier een paar jaar later met Gesiena (Gini) Thijn zou trouwen, hier zijn werkzame leven verder zou doorbrengen en ook op 22 december 2000 zou komen te overlijden...)

Trouwfoto Jacobus Brunsting en Gini Thijn. Link Albert Brunsting Sr. en Jantje Prakken en rechts Geesje Steenbergen en Hendrik Thijn. Ruinerwold 11 Mei 1949

JACOBUS BRUNSTING
en
GINY THIJN
hebben de eer U, mede namens wederzijdse Ouders kennis te geven van hun voorgenomen huwelijk, waarvan de voltrekking zal plaats hebben te Ruinerwold op Woensdag 11 Mei a.s., des namiddags 2 uur.
Kerkelijke inzegening in de Ned. Herv. Kerk te Ruinerwold door de WelEerwaarde Heer Ds J. D. v. d. Veen, des namiddags 2.30 uur.
Brunsting E 23 (gem. Beilen) Ruinerwold B 126.
27 April 1949.
Receptie op de trouwdag des namiddags van 4—6 uur in café Centraal, Ruinerwold.

Op Oosteinde (Ruinerwold), bij een boerderij aan de Larijweg konden ze melk drinken, Piet Feiken vertelde:

“ De deksel eraf, in die melkbussen zitten van die gaten voor ontluchting, daar de melk in en dan konden we ons zat drinken. En waar ze dan ‘weg’ kwamen, vroeg de boer. Van Smilde, tenminste een paar man. Ook één kwam uit Gieten, uit Hijken en de nadere kwam van Brunsting, ja, Brunsting. Toen zei hij, nou, de Smildigervaart is rood van het bloed, daar is geweldig gevochten. Wij maakten ons eigenlijk wel een beetje zorgen, maar wij konden verder ook niets doen”

Verderop (waarschijnlijk Eursinge of Ruinen) scheidden dan hun wegen, Cees en Piet naar Smilde en Willem en Jacobus naar Beilen. Het thuisfront is dan al weken in het ongewisse en heeft geen idee waar ze zijn. Op 5 juni 1945 zijn ze weer thuis bij hun families.

Alsof er niets gebeurt was, gingen ze de dag daarna al weer aan het werk op de boerderij. Hoe het weerzien bij de families van Jacobus en Willem is verlopen is niet bekend.

Jacobus op de boerderij in Brunsting april 1946.

Jacobus met paard en wagen, hooien op Dijkhuizen 119 Ruinerwold 1952

Voor Willem en Jacobus was de ervaring in Duitsland een gesloten boek: ze wilden er niet meer over praten. Dat was bij velen zo. De ontvangst in Nederland was niet enthousiast: want waarom waren ze niet ondergedoken en waarom werkten ze voor de Duitsers? Alsof dat zo eenvoudig was op de helft van de oorlog! Er waren 500.000 dwangarbeiders uit Nederland in Duitsland en meer dan 30.000 van hen kwamen om door honger, ziekte, mishandeling en oorlogsgeweld. De meesten die terugkeerden zwegen en velen hadden het gevoel dat ze zich schuldig moesten voelen. Voor sommigen kwam er dan ook nog uitzending naar Nederlands-Indië achter aan, ook bij die terugkeer was er geen warm welkom. Daarnaast was deze jonge mannen de mogelijkheid ontnomen om verder te studeren of zich verder te ontwikkelen in hun beroep of baan, om geld te verdienen. Ze stonden inmiddels op grote achterstand van veel leeftijdgenoten die wel in Nederland gebleven waren. Dat dan nog afgezien van de materiële verliezen en bij sommigen zelfs levenslange gezondheidsproblemen zowel lichamelijk als psychisch.

Ondertussen waren Willem Berghuis, Cees ten Cate, Piet Feiken en Jacobus Brunsting goede vrienden geworden, een vriendschap die ook na de oorlog is blijven bestaan. Ze kwamen daarna nog regelmatig bij elkaar met hun echtgenotes, ik kan me vooral Cees ten Cate en Willem Berghuis nog goed herinneren, maar als kind was je natuurlijk niet geïnteresseerd in hun gesprekken. Ik kan me niet herinneren ooit iets over de oorlog te hebben gehoord.

Vriendschap na de oorlog, een van de bijeenkomsten rond waarschijnlijk rond 1950, de mannen zijn inmiddels allemaal gehuwd. Op de foto vlnr: Janna Feiken, Jacobus Brunsting, Piet Feiken, Cees en Cate, Gini Brunsting, Tini ten Cate, Willem Berghuis en Dina Berghuis.

Bronnen:

- Der lange mühsame Weg Ostritz Lausitz - Gerhard Klaus (1995)
- Werken in Duitsland 1940-'45 - Karel Volder (1990)
- Gemeente Beilen 1940-1945 (Deel 1,2 en 3) - Historische Vereniging Beilen (1999-2001)
- Artikel in Oud Smilde Levend verleden: Piet Feiken werkte 2 jaar in Duitse vliegtuigfabriek. (2005)
- Transcriptie gesprek Piet Feiken met zijn kleinzoon Wybe Houkes.
- Artikel in "Drenthe Totaal" "Grenzeloze vriendschap" Huib Minderhoud
- Rijksarchief Drenthe
- Brunsting en de Brunstingers - Aaltienus Brunsting (2000)
- Een leven vol muziek - Interview met Gerrit Dekker - Rolder Historisch Gezelschap (2005)
- Gesprek met Tini ten Cate (Biddinghuizen 2024)
- Terug naar Assen: Een reis van 41 dagen door Duitsland.

Heiko Hagenus-Asser Historische Vereniging